

ЩОДО ПИТАННЯ ВІДНОСНО МЕТОДИК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

У ході дізнання, досудового й судового слідства переважної більшості кримінальних і цивільних справ виникає необхідність у вирішенні питань, що можуть бути вирішеними не інакше, як за допомогою застосування спеціальних знань, придбаних у результаті спеціальної підготовки в галузі науки, техніки, мистецтва або професійного досвіду. Відповіді на такі питання формуються фахівцями-експертами на основі результатів досліджених ними матеріальних об'єктів (наприклад, слідів знарядь вчинення злочину й ін., транспортних засобів, що брали участь у дорожньо-транспортній події й т. п.), що несуть інформацію про розслідувану подію й речові докази, які фігурують у матеріалах справи (ст. 68 УПК України).

Крім того, об'єктами експертного дослідження можуть бути матеріали кримінальної справи, певні процеси і явища.

Тому у Законі України «Про судову експертизу» поняття судової експертизи визначено, як процесуальна дія, що виконується з доручення слідчого, прокурора або судді знаючою особою (експертом) і є дослідженням на основі її спеціальних знань, матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, яка перебуває у провадженні органів досудового й судового слідства [1; 2].

Судова експертиза може бути зроблена й за матеріалами кримінальної справи. У подібних випадках матеріали, що перебувають у кримінальній справі, повинні бути закріплені з дотриманням вимог кримінально-процесуального законодавства.

Різноманіття об'єктів судової експертизи викликало необхідність класифікації судових експертиз по галузях спеціальних знань, завдяки застосуванню яких експерт виявляє, фіксує, визначає фактичні дані, що мають об'єкти дослідження, й на основі їх формує відповіді на питання, для вирішення яких була призначена конкретна експертиза.

По галузях спеціальних знань, необхідність застосування яких визначається видом об'єктів, які підлягають експертному дослідженню, прийнято класифікувати судові експертизи по видах:

- криміналістичні (почеркознавчі, авторознавчі, папіляроскопічні, трасологічні, техніко-криміналістичні експертизи документів і ін.);
- судово-медичні (експертиза живих осіб, експертиза трупів людей, судово-медична експертиза речових доказів);
- судово-психіатрична експертиза живих осіб, за матеріалами справи;
- товарознавчі;
- судово-бухгалтерські;
- будівельно-технічні й т. п.

Частіше інших у ході судочинства призначаються криміналістичні експертизи, що вирішують переважно ідентифікаційні й неідентифікаційні (діагностичні) завдання. Експерти-виконавці експертиз на основі результатів проведених досліджень формують відповіді на поставлені ініціатором експертизи питання, які викладаються у висновках експерта, що утворюють самостійну частину висновку судового експерта [3].

Обґрунтуванням формування висновків експерта є втримування дослідницької частини експертного висновку (ст. 200 КПК України), у якій в обов'язковому порядку повинні бути описані застосовані методики й засоби дослідження, аналіз і синтез отриманих результатів, як обґрунтування висновків.

Викладене необхідно не тільки для перевірки обґрунтованості висновків експерта, але й для забезпечення можливості перевірки правильності проведення процесу дослідження, зокрема за допомогою повторення, що часто має місце при виробництві повторних експертиз.

Не можна не відзначити того факту, що в криміналістичній експертизі термін «методика» застосовується до кожного виду експертного дослідження.

Тому справедливо говорити про наявність спеціальних методик, характерних для кожного виду експертного дослідження.

Спеціальна методика — це конкретний порядок пізнавальних дій, чітка послідовність природничо-наукових і спеціально-наукових методів і засобів, який має певна галузь знань.

На вимогу МЮ, МВС і СБУ України експерти в обов'язковому порядку повинні наводити у висновках судових експертиз літературні джерела, відомості з яких використовувалися при проведенні експертних досліджень.

Уявляється, що дана вимога є однією з мір установчого характеру для запобігання винесенню необґрунтованих висновків.

Разом з тим ця вимога не тільки суперечить ст. 200 чинного кримінально-процесуального законодавства, яка не передбачає наведення у висновку експерта літературних даних (джерел), де викладені застосовані експертом методи дослідження для вирішення питань, позначених у постанові про призначення експертизи, але й сковує ініціативу експерта, позбавляючи його творчого підходу до вирішення поставлених перед ним завдань, які, виявляється, можливо вирішити завдяки спеціальним знанням і окремим статтям, опублікованим у спеціальній літературі, призначеній для ознайомлення експертів і суб'єктів доведення [4; 5].

У той же час по деяких видах судових експертиз немає вичерпних спеціальних методик, наприклад ідентифікаційних комплексних діагностичних медико-криміналістичних (трасологічних) експертиз слідів на тілі й одязі потерпілого, які виникають у результаті дорожньо-транспортних подій в результаті контактної взаємодії слідоутворюючого й слідоприймаючого об'єкта за умови рухомості одного з них.

Про значення подібних експертиз свідчить такий випадок. Улітку, у суху погоду, на світанку на асфальтованій дорозі уздовж пляжної зони в кінці квіткової алеї, що веде до пляжу «Аркадія» м. Одеси, поблизу кінцевих зупинок су-

спільного транспорту було виявлено труп зам. начальника облавтоінспекції К. Труп лежав на спині обличчям догори. Руки уздовж тіла, а ноги випрямлені, близько одна від одної, одяг був у звичайному порядку, як при носінні. Кишені одягу порожні. На парасеті, що відокремлює дорогу від пляжної зони, виявлено набір ключів, як встановлено згодом, від квартири й службового кабінету загиблого. На тілі трупа ніяких видимих тілесних ушкоджень не виявлено. На шкіряній підшві туфель на ногах трупа були дві поперечні подряпини, які часто виникають від тертя підшви взуття об дорожнє покриття. Судово-медичним розтином трупа встановлена гематома в ділянці потилиці.

Як встановили судові медики, смерть К. настала від гематоми голови в результаті удару об асфальтове покриття дороги. Наявність же подряпин на підшві туфель у судово-медичній літературі описана як часто виникаюча при наїзді транспортного засобу на пішохода.

З нашої ініціативи туфлі з ніг трупа були вилучені для дослідження й установлення механізму утворення подряпин. У ході мікроскопування подряпин виявлені дрібні задирки шкіри, що виникли в результаті тертя підшов об обмежені по площі тверді об'єкти, причому задирки шкіри виникли при русі обох ніг у напрямку однієї прямої по відношенню одна до одної. Такий напрямок руху ніг можливий лише за умови, коли ноги були трохи розставлені.

Особливості механізму утворення слідів-трас на підшвах туфель потерпілого дозволили сформулювати категоричний висновок, що загиблий упав із заднього сидіння мотоцикла, вдарившись головою об асфальт.

Через день експерт був запрошений для бесіди із представниками Міністерства внутрішніх справ для офіційної публікації, де б викладалася застосована методика дослідження слідів-трас на підшві взуття. Хоча в дослідницькій частині експертного висновку вичерпно була освітлена застосована методика дослідження й у загальнодоступній формі здійснений синтез виявлених результатів дослідження. Оскільки представники міністерства сумнівалися в достатності підстав для формулювання категоричного висновку, було запропоновано призначити повторну експертизу в будь-якій експертній установі за їхнім вибором.

Повторна експертиза підтвердила висновок першої. Незабаром був установлений мотоцикліст, що за попередньою домовленістю з К. приїхав на мотоциклі, щоб відвести К. додому по закінченні торжества, яке проходило в ресторані «Аркадія», розташованому неподалік від місця виявлення трупа К. У момент рушання мотоцикла з місця К., що сидів на заднім сидінні, упав на асфальт, а мотоцикліст, злякавшись, уїхав з місця події.

Одним з напрямків підвищення ефективності злочинів є використання науково-технічних досягнень у виявленні слідів злочину, експертного дослідження для отримання доказової інформації.

Принцип науковості означає вимогу відповідності використаних експертом прийомів, засобів і методів сучасному рівню розвитку науки.

Необхідність використання сучасних досягнень науки й техніки для встановлення об'єктивної істини у розслідуванні кримінальній справі є об'єктив-

ною закономірністю внаслідок економічного, соціального, науково-технічного прогресу суспільства.

Не враховувати цю закономірність значить свідомо допускати низьку якість і результативність діяльності по боротьбі зі злочинністю. Саме розвиток науки й техніки постійно розширює можливості слідчого пізнання і дозволяє сьогодні з'ясувати на основі використання різноманітних слідів і об'єктів такі питання, які ще вчора були нерозв'язними [6].

При цьому важливого значення набуває творча ініціатива експерта з одночасним використанням у повному обсязі його спеціальних знань, які повинні постійно вдосконалюватися.

Література

1. УПК України: (Науч.-практ. комент.). — Х.: Одиссей, 2005.
2. О судебной экспертизе: Закон Украины от 25 февраля 1994 г. // Голос Украины. — 1994. — 21 апр.; ... с изменениями от 9 октября 2004 г. // Голос Украины. — 2004. — 14 окт.
3. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів / За заг. ред. В. О. Комахи. — Чернівці, 2004.
4. Шульга П. П. К исследованию механизма линейно-динамических следов в трасологической идентификационной экспертизе // Криминалистика и судебная экспертиза: Сборник. — К., 1970. — Вып. 7. — С. 204–208.
5. Шульга П. П. Классификация признаков следов-трасс в трасологической идентификационной экспертизе // Криминалистика и судебная экспертиза: Сборник. — К., 1972. — Вып. 9. — С. 297–301.
6. Бахин В. П. Совершенствование научно-технического потенциала расследования преступлений. Технические средства и системы в предупреждении и раскрытии преступлений. — К., 1993. — С. 89–93.

УДК 343.985:343.37

Л. І. Аркуша

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Так що ж таке «брудні гроші» і як їх відмивають? Термін «відмивання грошей» (money laundering — букв. «прання») уперше був використаний в 1980-ті роки в США стосовно до доходів від наркобізнесу та позначають процес перетворення нелегальних капіталів у легальні. Відтоді діапазон діянь, що є джерелом походження «брудних грошей», значно розширився: розкрадання, шахрайство, незаконна торгівля зброєю, несплата податків у великих і особливо великих розмірах, залучення в заняття проституцією й т. ін. [3].

За Страсбурзькою конвенцією й рекомендаціями Спеціальної фінансової комісії з проблем відмивання коштів і майна — це процес, у ході якого кошти, отримані в результаті незаконної діяльності, містяться, переводяться або іншим способом пропускаються через фінансово-кредитну систему (банки, інші фінансові інститути) або на них (замість них) здобувається інше майно, або вони